

Elokuva: SYDÄMESTÄ ASTI (Sinttu): Kun perheellä on vähän rahaa (ohjaaja Outi Rousu)

Sintun perheessä on kaksi isoveljeä ja äiti, joka huolehtii lapsistaan yksin. Perheessä on taloudellisesti tiukkaa. Tästä Sinttu on tietoinen. Perheellä on tukiverkostoja, joiden kanssa jaetaan arjen ilot ja surut. Lasten hyvinvointi on äidin mielestä tärkein asia.

Lapsiperheköyhyys (teksti vuodelta 2014)

Terveysten- ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) koosteen mukaan lapsiköyhyys on yleisintä yksinhuoltajaperheissä sekä perheissä, joissa lapset ovat alle kolmevuotiaita. Myös perheen koko vaikuttaa lapsen köyhyysriskiin, monilapsiset perheet ovat useammin köyhiä.

Samaan aikaan kun yleinen tulotaso on Suomessa noussut, on lapsiperheiden köyhyys moninkertaistunut. Vuonna 1995 köyhissä perheissä eli 52 000 alle 18-vuotiasta lasta. 2000-luvun alussa heitä oli 129 000 ja vuonna 2007 jo 151 000. Köyhissä perheissä elävien lasten määrä on kasvanut lähes kolminkertaiseksi (THL). Suomen vauraimpiin kuuluvassa Espoon kaupungissa lähes 6000 lasta elää köyhydessä (Espolaisten hyvinvoinnin tila 2013).

Lapsiköyhyysaste tarkoittaa suhteellisen köyhyysrajan alapuolella olevissa kotitalouksissa asuvien alle 18-vuotiaiden osuutta kaikista alaikäisistä. Lapsiköyhyys -aste oli 4,9 % vuonna 1990, kun luku vuonna 2009 oli 13,2 %. Suhteellinen köyhyysraja tarkoittaa sitä, että tulot ovat alle 60 prosenttia keskimääräisestä tulotasosta eli niin sanotusta mediaanitulosta.

Pienituloisille menojen kattaminen saaduilla tuloilla on vaikeaa tai jopa mahdotonta. Pienituloisten lapsiperheiden arki onkin jatkuvaa kädestä suuhun -elämistä, jossa yllättävät menot ja tulojen pientyminen voivat vaikeuttaa elämää huomattavasti.

Lapsen köyhyysriskiä kasvattaa eniten vanhemman työttömyys sekä työstä saatavien tulojen riittämättömyys menoihin.

Noin puolet köyhyysrajan alittavista lapsiperheistä on sellaisia, joissa kukaan ei käy ansiotyössä. Kun perheen kokonaistuloista suurin osa koostuu erilaisista tulonsiirroista, on lapsen köyhyysriski suuri. Vuosia kotona olevat äidit voivat jäädä köyhyysloukkoon.

Nuorten aikuisten, usein juuri pikkulapsien vanhempien osuus alemmissa tuloluokissa on kasvanut. Säännöllistä työtä ei aina ole saatavilla pätkä- ja osa-aikatöiden epävarmassa maailmassa. Korkeakaan koulutus ei aina suojaa perhettä köyhyydeltä, vaan pienituloisuus voi koetella myös korkeasti koulutettua.

Vaikka työ yleensä onkin paras suoja köyhyyttä vastaan, voi työtä tekevän vanhemman perhe olla silti köyhä, mikäli työstä saatava palkka ei riitä perheen kulujen kattamiseen. Lapsiperheessä tulojen hankkimiseen osallistuu vain osa perheenjäsenistä, mutta ansaittuja tuloja käyttävät kaikki.

Kun perheen eniten tienaavan aikuisen koulutus on peruskoulutus, on lapsen köyhyysriski nelinkertainen korkea-asteen koulutuksen saaneiden vanhempien lapsiin verrattuna (THL).

Sosiaaliturvan taso on jäänyt jälkeen palkka- ja hintakehityksen

Keskeiset lapsiperheille suunnatut tulonsiirrot kuten lapsilisä, vanhempainpäiväraha ja kotihoidontuki ovat jääneet ostovoimaltaan jälkeen yleisestä hintojen- ja ansiotulojen noususta.

Erityisesti pikkulapsivaiheessa sosiaaliturvalla on usein merkittävä rooli perheen menojen kattamisessa. Mitä vähäisempiä ovat perheen muut tulot, painottuu tulosiirtojen merkitys perheen taloudelle. Monen perheen arkeen kuuluu myös leipäjonot ja seurakunnan diakonia-apu.

Köyhyysriski on suurempi yksinhuoltaja- ja monilapsisilla perheillä

Lasten ikä ja perheen koko vaikuttavat siihen, kuinka todennäköisesti perheen tulot jäävät köyhyysrajan alapuolelle. Köyhyysriski on korkea perheissä, joissa lapset ovat pieniä ja köyhyysrajan alla elävistä lapsista joka viides onkin alle kolmevuotias.

Kahden huoltajan perheessä toimeentulo paranee pikkulapsivaiheen jälkeen, kun molemmat vanhemmista voivat käydä töissä. Yksinhuoltajaperheiden köyhyysriski alkaa madaltua vasta lasten tullessa kouluikänsä.

Lapsiköyhyys on yleisintä perheissä, joissa on vain yksi huoltaja. Nykyään joka neljäs suomalainen yksinhuoltajaperhe on pienituloinen, kun 1990-luvun puolivälissä osuus oli joka kymmenes. Kaikista lapsiperheistä noin 20 prosenttia on yhden huoltajan perheitä. Valtaosa pienituloisista yksinhuoltajista on naisia: joka kolmas köyhyysrajan alittava lapsi elää yksinhuoltajaäidin perheessä (THL).

Yksinhuoltajaperheiden muita yleisempi pienituloisuus liittyy sekä työttömyyteen että tulonsiirtojen tason heikkenemiseen. Yksinhuoltajien työttömyys on muita lapsiperheitä yleisempää, eikä työllistyminen ole aina ongelmattonta. Kun käytännön hoitovastuuta lapsista ei voi jakaa toisen vanhemman kanssa, voivat esimerkiksi työmatkat tai epäsäännöllinen työaika olla este yksinhuoltajan työhön osallistumiselle.

Teppo Krögerin mukaan hoivaköyhyydessä on kyse siitä, että perheen hoivatarpeet ylittävät saatavilla olevat viralliset ja epäviralliset hoivaresurssit. Työssäkäyvien yksinhuoltajien lasten hoivatarpeet johtuvat ennen kaikkea yksinhuoltajan työtuntien määrästä ja ajoituksesta. Erityisen ongelmallista tämä on siinä vaiheessa kun lapset ovat alakouluikäisiä, eivätkä enää päivähoidon piirissä.

Kulutuskeskeisessä elämisentavassa köyhyys vaikuttaa lapsiin

Köyhä lapsuus on riski lapsen kasvu- ja hyvinvoinnille. Köyhyys voi vaikuttaa mm. terveys- ja hyvinvointikäyttäytymiseen sekä lapsen ja hänen vanhempiensa jaksamiseen. Kulutuskeskeisessä elämäntavassa köyhyys voi aiheuttaa lapselle ulkopuolisuuden ja osattomuuden sekä häpeän tunteita. Lapsilla saattaa olla myös huoli perheen toimeentulosta ja hyvinvoinnista. Niinpä heille voi kasautua suurempaa vastuuta kotitöistä ja tarve ansaita lisärahaa.

Erityisesti nuorten perheiden elämäänsä kasaantuu paljon asumiseen, työhön ja toimeentuloon liittyviä ongelmia, jotka vaikuttavat vanhempien jaksamiseen. Tutkimuksista tiedetään, että vähävaraiset perheet käyttävät rahansa ensisijaisesti lasten tarpeisiin (Hakovirta-Rantalaito 2012).

Lapselle köyhyys voi tarkoittaa osattomuutta. Kun perheen käytettävissä olevat tulot ovat niukat, jää lapsi helposti ulkopuoliseksi kaveripiiriin kulutus- ja harrastustottumuksista. Lasten hyvinvointiin vaikuttaa se, minkälaisena muut samanikäiset heidät näkevät. Lapsi voi joutua myös muiden kiusaamaksi ja poissulkemaksi ryhmästä (Hakovirta-Rantalaito 2012).

Pienituloiset perheet kokevat esimerkiksi uusien vaatteiden sekä ulkoiluvarusteiden hankkimisen lapsilleen hankalana selvästi useammin kuin perheet, joiden tulot ovat normaalit. Pienituloisten perheiden lapset myös osallistuvat muita lapsia harvemmin säännölliseen harrastukseen. Köyhäkin lapsi kokee kuitenkin halua ja painetta kuulua joukkoon, mutta kulutusyhteiskunnassa sisäänpääsy siihen on usein ostettava.

Kun lapsen kotoaan saamat taloudelliset eväät ovat niukat, jatkuu lapsena koettu köyhyys helposti vielä aikuisuudessakin.

Suomessakin köyhimmät lapset voivat olla aika ajoin ilman ruokaa ja huolenpitoa

Vaikka suhteellinenkin köyhyys on lapselle riski, ovat kurjimmassa asemassa ne lapset, joille köyhyys tarkoittaa välttämättömien perustarpeiden täyttämättä jäämistä. Tällaisessa perheessä saattaa vanhemmalla olla niin vakava päihdeongelma tai hoitamaton mielenterveyssairaus, ettei lapsen tarpeista huolehdita. Kaltoinkohdellun lapsen kotona ruokaa ja muuta huolenpitoa on satunnaisesti.

Lapsiköyhyyden vähentäminen

Vuosi 2010 oli köyhyyden ja sosiaalisen syrjäytyminen teemavuosi Euroopassa. Kataisen hallitusohjelmassa (2011) on yhdeksi painopisteeksi asetettu köyhyyden, eriarvoisuuden ja epätasa-arvon vähentäminen. Vain hyvin pieniä lähinnä kosmeettisia korjauksia on tehty joihinkin tulonsiirtoihin, kuten yksinhuoltajaperheen lapsilisään 10 euron kuukausikorotus.

Lapsiperheiden köyhyyteen olisi puututtava työllistymisen esteitä poistamalla ja hoivapalveluja parantamalla sekä perhe-etuuksien tasoa nostamalla. Lapsiperheisiin investoiminen on kannattavaa. Parantamistoimenpiteitä ei ole vireillä.

Lisätietoa

- THL - Terveystieteiden tutkimuskeskus: Lapsiköyhyys on Suomessa kasvussa. http://www.thl.fi/fi_FI/web/fi/tutkimus/hankkeet/stop_koyhyys/nakokulmia/lapsikoyhyys_on_suomessa_kasvussa. Kokoava tekstin lähteistö.
- Espoolaisten hyvinvoinnin tila 2013. <http://www.espoo.fi/download/noname/%7B9E12E7E2-7102-41BB-AFDA-7F58676952D5%7D/40374>
- Hakovirta Mia, Rantalaiho Minna 2012. Taloudellinen eriarvoisuus lasten arjessa. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 124. Kela.
- Iivonen, Esa 2010. Mannerheimin lastensuojeluliitto. Esitys lapsiperheiden köyhyydestä kirkon valtakunnallisilla köyhyyspäivillä. Mun perhe-asiantuntijahaastattelu tammikuu 2013.
- Kainulainen Sakari, Saari Juho 2013. Koettu huono-osaisuus Suomessa. Teoksessa Niemelä Mikko, Saari Juho (toim.) 2013. Huono-osaisten hyvinvointi Suomessa. Kela.
- Kontula Osmo (toim.) 2011. Suomalaisen hyvinvoinnin ja onnellisuuden tulevaisuus. Väestöliitto 70 vuotta.
- Kröger Teppo . Hoivaköyhyys yksinhuoltajaperheissä: kenelle lastenhoito-ongelmat kasautuvat? Academia.edu. Share research. Luettu 25.1.2014. http://www.academia.edu/3004793/Hoivakoyhyys_yksinhuoltajaperheissa_kenelle_lastenhoito-ongelmat_kasautuvat
- Lammi-Taskula, Johanna; Karvonen, Sakari & Ahlström, Salme (toim.) 2009. Lapsiperheiden hyvinvointi 2009. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus THL.
- Moisio, Pasi; Karvonen, Sakari; Simpura, Jussi & Heikkilä, Matti (toim.) 2008. Suomalaisen hyvinvointi 2008. Helsinki: Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus Stakes.
- Sauli Hannele, Salmi Minna, Lammi-Taskula Johanna 2011. Kriisistä kriisiin: lapsiperheiden toimeentulo 1995-2009. Yhteiskuntapolitiikka 76:5.
- Siiki Anna-Mari 2008. Myllypuron ruokajono - esimerkki hyvinvointiköyhyydestä. Teoksessa Hänninen Sakari, Karjalainen Jouko, Lehtelä Kirsi-Marja, Silvasti Tiina (toim.) 2008. Toisten pankki -Ruoka-apu hyvinvointivaltiossa 2008. Stakes.
- Yhden vanhemman perheiden liitto <http://www.yvpl.fi>

Mun perhe -elokuvien asiantuntijahaastatteluissa keskustellaan perheistä, vanhemmuudesta ja kunkin elokuvateeman perheen yhteiskunnallisesta asemasta. Dokumenttielokuvien vanhemmat kuvaavat omissa haastatteluissaan vanhemmuutta, kasvatusta ja arjen haasteita.

Tekstin laatija: Sirkka Rousu.

Tausta-aineistoa lapsiperheköyhyydestä on tuottanut opiskelija Kaisa Priiki (Metropolia AMK).

Sosiaalipolitiikan professori **Mia Hakovirta** (02) 333 6213, mm. Kelalle tutkimus Eriarvoisuudesta lasten arjessa. Kerännyt lasten kokemuksia köyhyydestä.